

70 lat Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie

Marzena Jaworska

Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie jest unikalną w skali kraju i jedną z najstarszych placówek muzealnych tego typu w Europie. Od 70 lat dokumentuje osiągnięcia polskich sportowców, gromadzi materialne pamiątki związane ze sportem i olimpiżmem, a od 1961 roku także z turystyką.

W październiku 2022 roku mija 70 lat od założenia w Warszawie muzeum, które zajmuje się największym fenomenem społecznym XX wieku – sportem. Przez wiele lat działało w strukturach Głównego Komitetu Kultury Fizycznej (odpowiednik dzisiejszego Ministerstwa Sportu i Turystyki).

Od 1 stycznia 1999 roku w związku z reformą administracyjną państwa, tak zwanym organem założycielskim stał się Samorząd Województwa Mazowieckiego. Poczet dyrektorów kierujących placówką liczy do dziś sześć nazwisk. Najdłużej funkcję tę sprawowały kobiety – pierwsza w kolejności, jego założycielka, dr Maria Morawińska-Brzezicka (1952-1978) oraz czwarta z kolei, dr Iwona Grys (1992-2008). Pomiędzy ich kadencjami Muzeum zarządzali Kazimierz Pieleszek (1978-1981) oraz dr Stanisław Drążdżewski (1981-1992).

W latach 2007-2019 Tomasz Jagodziński, a obecnie funkcję tę pełni Sławomir Majcher. Twórcy Muzeum próbowali kreować je na Panteon Sportu Polskiego, opierając się na doświadczeniach Muzeum Narodowego w Warszawie. Wzorowali się i uczyli od najlepszych. Od bardzo skromnych warunków lokalowych, jednego pokoju z jednym etatowym pracownikiem i kilkudziesięcioma eksponatami, instytucja przeszła trudną i długą drogę do placówki wszechstronnej, poświęcającej uwagę prawie

wszystkim dyscyplinom sportu uprawianym w Polsce, olimpiźmowi i polskiemu ruchowi olimpijskiemu oraz krajoznawstwu i turystyce. Jest obecnie instytucją kultury z istotną pozycją w rankingu światowego muzealnictwa sportowego. Muzeum prowadzi działalność wystawienniczą, wydawniczą, naukowo-badawczą i edukacyjną.

W Polsce o potrzebie zorganizowania muzeum gromadzącego materialne świadectwa sportu zaczęto pisać w prasie sportowej na łamach „Stadjonu” już w 1931 roku¹. Wtedy jednak nie udało się zrealizować pomysłu i powrócono do niego w powojennym czasie, w którym szczególnie boleśnie odczuwano niedawne straty ludzkie oraz zniszczenia olbrzymiej liczby dóbr kultury. Po rozwiązaniu w 1948 roku związków i różnych stowarzyszeń sportowych ich archiwa umieszczono w wilgotnych piwnicach w budynku przy Alei Róż. Uważano je za materiał do niczego nieprzydatny.

Ówczesny Kierownik Wydziału Wydawnictw i Propagandy Głównego Urzędu Kultury Fizycznej, absolwent przedwojennego Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego mjr Arkady Brzezicki, postanowił co cenniejsze z nich uratować od zniszczenia z myślą, że z czasem będzie można utworzyć muzeum i będą mogły stanowić cenny początek jego zbiorów. Jeszcze w tym samym roku opublikował artykuł „O potrzebie Muzeum Kultury Fizycznej” na łamach miesięcznika „Wychowanie Fizyczne”².

Początek historii naszego Muzeum zaczyna się wraz z tą publikacją. Wkrótce bowiem w Wydziale Wydawnictw i Propagandy GUKF zaczęto gromadzić pamiątki i dokumenty, które stały się załącznikiem późniejszych zbiorów. Opiekował się nimi wówczas Bogumił Kantor. Jego rychła śmierć przerwała na jakiś czas tę działalność. Wznowiono ją w 1951 roku. Zadanie organizacji muzeum powierzono pracownicy wydziału, absolwentce przedwojennego CIWF Marii Morawińskiej-Brzezickiej. Do pomocy przydzielono jej Henryka Celejewskiego, który bez reszty oddany sprawie pełnił wówczas wszechstronne obowiązki pomocnika muzealnego.

Prace rozpoczęto w podziemiach budynku przy ul. Rozbrat 26, w jednym pokoju, wśród garstki

¹ Z. Rusecki, Muzeum Sportowe, „Stadjon” 1931, nr 16, s.8.

²A. Brzezicki, *O potrzebie Muzeum Kultury Fizycznej*, „Wychowanie Fizyczne” 1948, nr 4, s.13.

przypadkowo zebranych trofeów oraz pamiątek po Januszu Kusocińskim. Muzeum miało wtedy cztery gabloty, a jego uproszczona książka inwentarzowa liczyła zaledwie kilkadziesiąt pozycji. Muzeum znalazło się w nieco lepszej sytuacji, gdy nastąpiła zmiana lokalu na Akademię Wychowania Fizycznego na Bielanach. Otrzymało tam salkę o powierzchni 60 m² i pokój do pracy. W życzliwym stosunku rektora i pracowników uczelni, pracownicy Muzeum znaleźli mocne oparcie. Był to okres trudnej i niewdzięcznej pracy, zwłaszcza, że organizatorzy pierwszej tego typu placówki nie mieli możliwości skorzystania z podobnych wzorów.

Nielatwym problemem do rozwiązania było sprecyzowanie samej koncepcji Muzeum, która wykrystalizowała się dopiero z biegiem lat, po wielu próbach i przy zdobywaniu własnych doświadczeń. W 1952 roku zapadła oficjalna decyzja utworzenia Muzeum, potwierdzona Zarządzeniem Nr 44 Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej z dnia 27 X 1952 roku w sprawie „Zorganizowania zbiorów eksponatów muzealnych w dziedzinie Kultury Fizycznej i Sportu”.

W 1953 roku zbiory przeniesiono ponownie z Akademii Wychowania Fizycznego do budynku przy ul. Rozbrat. Tym razem powierzchnia użytkowa Muzeum wzrosła do 250 m². Była to przestrzeń przeznaczona do pracy oraz na wystawy i magazyny. Liczbę etatów zwiększono do pięciu. Powoli, zyskując sobie życzliwy stosunek Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, z pomocą przyszły inne muzea, takie jak: Muzeum Wojska Polskiego, Muzeum Kultur Ludowych, Muzeum Tatrzańskie, Muzea i Stacje Archeologiczne z Wrocławia, Łodzi i Opola, Muzeum Śląskie, Muzeum w Jeleniej Górze, Muzeum Łowieckie, które przekazały eksponaty przydatne do potrzeb warszawskiej placówki. Ponadto Czechosłowackie Muzeum Sportu ofiarowało dawny bocykl oraz odlew antycznej rzeźby „Dyskobola” Myrona, a także szereg eksponatów i archiwaliów.

Po kilku latach prac przygotowawczych udało się w 1955 roku urządzić pierwszą małą ekspozycję, na której zaprezentowano 16 dyscyplin sportu. Miała ona jednak krótki żywot. Wobec powiększania się inwentarza muzealnego, całe zajmowane pomieszczenie zmieniło się szybko w magazyn, bez możliwości eksponowania czegokolwiek na miejscu. Mimo tych trudności organizowano wystawy poza

swoją siedzibą na terenie Warszawy i w kraju. W tym czasie przed Muzeum zarysowała się pomyślna perspektywa uzyskania własnej lokalizacji u zbiegu ulic Podwale i Senatorskiej.

W trakcie ostatecznego zatwierdzenia projektu Stołeczny Zarząd Architektury i Budownictwa nieoczekiwanie cofnął decyzję. W tej sytuacji GKKF przyznał dotację na wykończenie wschodniej obudowy stadionu RKS „Skra” przy ulicy Wawelskie 5, z przeznaczeniem na tymczasową siedzibę dla Muzeum. Była to zarazem szczęśliwa i pechowa decyzja dla jego dalszych losów. Pomyślna, bo wreszcie uzyskano własny lokal, ale odległy od centrów życia społecznego i kulturalnego Warszawy, o bardzo ograniczonych możliwościach adaptacyjnych budynku. Tylko dzięki dużym zdolnościom i pomysłowości projektantów – Tomasza Stryjeckiego oraz Wojciecha Zamecznika – uzyskano nowoczesne rozwiązania. W 1961 roku program instytucji rozszerzony został o zagadnienia dotyczące turystyki, w konsekwencji czego nazwę placówki zmieniono na Muzeum Kultury Fizycznej i Turystyki, a od 1972 roku na Muzeum Sportu i Turystyki.

Uroczyste otwarcie Muzeum na „Skrze” miało miejsce w 1966 roku. Powierzchnia wystawiennicza przeznaczona na ekspozycję stała i wystawy czasowe wynosiła zaledwie 1330 m². Zaprezentowanie na tym metrażu w sposób atrakcyjny tak obszernego materiału, który ukazywał w skrócie historię ponad 30 dyscyplin sportu oraz turystyki, wymagało od projektantów sporo inwencji. Muzeum posiadało wówczas trzy działy: Naukowo-Badawczy, Oświatowo-Propagandowy i Administracyjny i łączyło cechy muzeów humanistycznych, techniki oraz sztuki. W 1974 roku powołano do życia pierwszy, jak wówczas planowano, oddział terenowy MSiT w Karpaczu. Na skutek reformy ustrojowej państwa w 2003 roku stał się on samodzielną placówką kultury Samorządu Województwa Dolnośląskiego.

Muzeum w nowych warunkach polityczno-ekonomicznych przeżyło na przełomie 1991/1992 najtrudniejsze chwile w swej historii. Gwałtowny wzrost cen za czynsz oznaczał w praktyce konieczność przeznaczania wszystkich środków finansowych tylko na ten jeden cel. Zmniejszono wówczas powierzchnię wystawową, magazynową i biurową, co bardzo zubożyło działalność Muzeum. Mimo tych warunków, starano się nie obniżyć osiągniętego przez lata pracy poziomu działalności.

Podjęte kroki okazały się niewystarczające i nad muzeum zawisła groźba eksmisji. Przez lata trwała,

prowadzona ze zmiennym natężeniem, kampania nagłaśniająca coraz to tragiczniejsze warunki egzystencji Muzeum na systematycznie dewastowanym stadionie RKS „Skra”. Nowe perspektywy pojawiły się dopiero w 2003 roku. Podjęto wówczas rozmowy pomiędzy PKOl a Samorządem Województwa Mazowieckiego, wspierane konsultacjami Ministerstwa Kultury oraz sejmowej Komisji Kultury Fizycznej i Turystyki.

Po długotrwałych negocjacjach podpisano umowę precyzującą szczegółowe warunki działalności MSiT w Centrum Olimpijskim od 1 stycznia 2005 roku. Rozpoczęto przygotowania do przeprowadzki. Wszystkie skarby ze starej siedziby (45 tys. obiektów, 55 tys. fotografii, 16 tys. książek i prawie 3 tys. czasopism) przetransportowano do nowej lokalizacji na Wybrzeżu Gdyńskim. Cześć eksponatów musiała być pilnowana przez uzbrojonych ochroniarzy. Kawalkada pancernych samochodów towarzyszyła dwóm obrazom: „Wisła” Wlastimila Hofmana i „Wioślarze” Felicjana Szcześniego-Kowarskiego. Zmiana siedziby wiązała się z koniecznością opracowania nowej koncepcji funkcjonalno-organizacyjnej Muzeum oraz zaprojektowaniem multimedialnej ekspozycji stałej, która w interesujący sposób prezentowałaby dzieje polskiego sportu i olimpizmu. Zadanie to powierzono Zespołowi Autorskiemu: Jarosławowi Kłaputowi oraz Dariuszowi Kunowskiemu.

Podczas otwarcia Muzeum w 2006 roku wzięło udział blisko pół tysiąca osób, m.in. obecni byli: Irena Szewińska, słynni szermierze prof. Wojciech Zabłocki i Ryszard Parulski, legendarny kolarz Stanisław Królak oraz hokeista Mariusz Czerkawski. Obecnie zbiory Muzeum liczą blisko 58 tys. eksponatów, 40 tys. zbiorów bibliotecznych, 20 tys. fotografii i 60 tys. negatywów. Na przestrzeni 70 lat placówka może poszczycić się organizacją ponad 400 wystaw czasowych przygotowanych na podstawie zbiorów własnych oraz we współpracy z innymi instytucjami i osobami prywatnymi. Prezentowane są zarówno w jej siedzibie, jak i w wielu innych miejscach w kraju i na świecie.

Jednym z najlepszych przykładów „podróżowania” eksponatów są wystawy czasowe pt. „Łączy nas Kazimierz Górski” oraz plenerowa wystawa pt. „70 lat Muzeum z pasji do sportu”, która w ciągu półtora roku ma odwiedzić 70 miast w Polsce.

Relacje międzynarodowe to jedno z ważniejszych osiągnięć placówki. Muzeum może poszczycić się ożywionymi kontaktami z wieloma podobnymi instytucjami na świecie. Wyjątkową pozycję na ich liście zajmuje Muzeum Olimpijskie w Lozannie. Praca w nim dyrektora Marii Morawińskiej-Brzezickiej, wizyty kolejnych dyrektorów naszego muzeum w stolicy olimpizmu oraz muzealników z Lozanny w Warszawie sprawiły, że w 2006 roku polskie muzeum zostało zaproszone do tworzonej wówczas Olimpijskiej Sieci Muzeów.

Po kilku latach statusu obserwatora, od 2011 roku jesteśmy pełnoprawnym członkiem tej elitarnej grupy placówek, dokumentujących dzieje światowego sportu i olimpizmu. Prowadzimy szeroką działalność oświatową i edukacyjną w zakresie historii polskiego sportu i aktualnych wydarzeń sportowych. Współpracujemy z wieloma instytucjami kultury i edukacji, prowadzimy spotkania metodyczne z kadrą nauczycielską, wydajemy własne publikacje monograficzne i okolicznościowe, w tym zapoczątkowaną w 2020 roku serię wydawniczą „Kolekcje MSiT”, prezentującą najcenniejsze obiekty z naszych zbiorów.

W tym samym roku rozpoczęto w mediach społecznościowych akcję #MuzeumSportuOnline, w skład której wchodzi: wirtualne zwiedzanie ekspozycji, lekcje, warsztaty i wystawy online czy programy tematyczne takie jak: Salon Książki Sportowej, Sporty Znane i Nieznane, Technika a Sport, Kobiety o Sporcie. Nasze formaty online obejrzało ponad dwa miliony osób. Obecnie pracujemy nad katalogiem elektronicznym zbiorów Biblioteki dostępnym przez Internet. Posiadamy ciekawą i różnorodną tematycznie ofertę zajęć edukacyjnych i lekcji muzealnych. W bieżącym roku nawiązując do obchodów rocznicowych wybitnej Polskiej Himalaistki Wandy Rutkiewicz, przygotowaliśmy lekcję oraz komiks opowiadający o życiu tej niezwyklej postaci. Jednym z najważniejszych zrealizowanych tegorocznych przedsięwzięć były zajęcia z bezpieczeństwa nad wodą, zorganizowane wspólnie z Policją i WOPR.

Jakość zbiorów, liczne wystawy, publikacje, kontakty krajowe i międzynarodowe sprawiły, że Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie ma swoją ugruntowaną pozycję wśród instytucji kultury nie tylko w Polsce, ale i za granicą. W siódmej dekadzie działalności uchroniło dla potomnych dziesiątki tysięcy materialnych świadectw z dziedziny polskiego sportu i turystyki. Jest to ogromna zasługa kolejnych pokoleń pracowników oraz licznych sympatyków, przyjaciół i darczyńców, którym pragniemy w tym miejscu serdecznie podziękować.